

ВПЛИВ ВІЙНИ НА ФІНАНСОВИЙ СТАН АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки»

Анотація: За оцінками Світового банку наслідки трьох років війни спричинили збитки у агросекторі на 11,2 млрд дол. У дослідженні розкрито, як в цих умовах здійснюється фінансування аграрних підприємств, на основі динаміки показників за витратами виробництва, реалізації, фінансових ресурсів, відсотком збиткових підприємств, рентабельністю, прибутком до оподаткування тощо. Проаналізовано основні фактори, що на думку підприємців стримують діяльність в умовах війни, відповідно до опитування Державної служби статистики. Оцінено перспективи покращення фінансового стану аграрних підприємств у світлі реформи розвитку підприємництва.

Ключові слова: фінансові ресурси; збитки внаслідок війни; вартісний баланс, економічна доктрина.

IMPACT OF WAR ON THE FINANCIAL CONDITION OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

Abstract: According to the World Bank, the consequences of three years of war have caused damage to the agricultural sector of \$11.2 billion. The study reveals how agricultural enterprises are financed under these conditions, based on the dynamics of indicators for production costs, sales, financial resources, the percentage of unprofitable enterprises, profitability, profit to taxation, etc. The main factors that, in the opinion of entrepreneurs, hinder activity in war conditions, according to a survey by the State Statistics Service, are analyzed. The prospects for improving the financial condition of agricultural enterprises in light of the entrepreneurship development reform are assessed.

Keywords: financial resources; damage as a result of war; cost balance, economic doctrine.

Фінансовий стан підприємств визначається за рядом показників, які позиціонують вартісний баланс, сформований за участю власного капіталу підприємств, коштів фінансово-кредитної інфраструктури агентів ринку, держави та міжнародних інституцій. Основні показники представлені фінансовими ресурсами, як бази здійснення виробництва, збуту, іншої діяльності.

Вплив війни для аграрних підприємств проявляється насамперед у руйнуванні об'єктів виробництва, втраті посівних площ, пошкодження засобів виробництва, вимушеному переміщенні бізнесів та ін. [1, с. 26]. За розрахунками Світового банку «прямі збитки станом на початок 2025 року в агросекторі склали 11,2 млрд доларів, а 700 млн доларів припадають на затрати на зрошення та водні ресурси» [2]. Загалом тенденція, що склалась для підприємств економічних галузей, коли «під час повномасштабної війни спрацювали захисні стратегії фінансування, ключовим елементом яких є фінансування бізнесу коштами власників та акумуляція ліквідного капіталу поза межами фінансової системи України», тому «стратегії фінансування бізнесу, які вибудовувалися з урахуванням обмеженого доступу до капіталу на фінансовому ринку, виявилися стійкими до погіршення умов фінансування» [3, с. 48], характерна і для аграрних підприємств.

На початок 2024 року обсяг фінансових ресурсів аграрних підприємств за даними Держстату на основі фінансової звітності [4] складав 1530 млрд грн, що вище довоєнного 2021 р. на 13,8% та на 56,7% середньорічного значення за 2013-2022 рр. Складові фінансових ресурсів, такі як фінансові результати, витрати виробництва та реалізація формувались у схожих співвідношеннях (табл. 1).

1. Динаміка стану аграрних підприємств за окремими фінансовими показниками у 2013-2023 рр., млн грн

	Витрати виробництва	Реалізація	Фінансові результати до оподаткування	Рентабельність, %	Фінансові ресурси
2013	157671	166278	15147	8,0	313097
2014	189916	220163	21677	8,9	390607

2015	274982	372033	103138	29,5	685845
2016	326545	414800	91109	24,7	1537319
2017	388919	467636	69344	16,0	911614
2018	481540	540509	71479	13,7	983594
2019	508634	572748	94041	16,1	1030367
2020	512270	624070	82231	13,6	1130305
2021	606168	943489	239983	36,4	1344872
2022	599651	682412	87258	13,3	1441179
2023	694529	782619	65353	8,0	1530605

Джерело: сформовано авторами за [4]

Динаміка витрат виробництва підприємств агросектору свідчить про те, що у 2023 р. їх обсяг на 14,6% вище рівня 2021 р. Обсяги реалізації за цей же період знизилась на 17%. Фінансові результати до оподаткування склали лише 27% рівня 2021 р., а рентабельність виробництва знизилась на 28,4 п.п.

Разом з тим, у 2023 р. у порівнянні з 2021 р. валовий випуск галузі склав 88%, валова продукція – 84%. Відбулось одночасне зниження кількості активних підприємств за цей же період на 12%. Разом з тим, адаптовані до умов нестабільності стратегії фінансування дали підприємствам України змогу частково пом'якшити негативні наслідки війни для свого фінансового стану. Частка збиткових аграрних підприємств із 11,7% у 2021 році зросла до 21,6 у 2023 р., але майже така ж була у 2013 р. Для економіки країни, яка третій рік поспіль веде війну, такі показники, на нашу думку, свідчать про досить сталу динаміку. При цьому основними факторами, що стримують діяльність, відповідно до опитування Державної служби статистики «Очікування сільськогосподарських підприємств у I кварталі 2025 року щодо перспектив розвитку їх ділової активності» [4] (рис. 1), є вплив війни (інші фактори), фінансові обмеження, нестача робочої сили, недостатній попит і зовсім незначно впливає нестача матеріалів та устаткування.

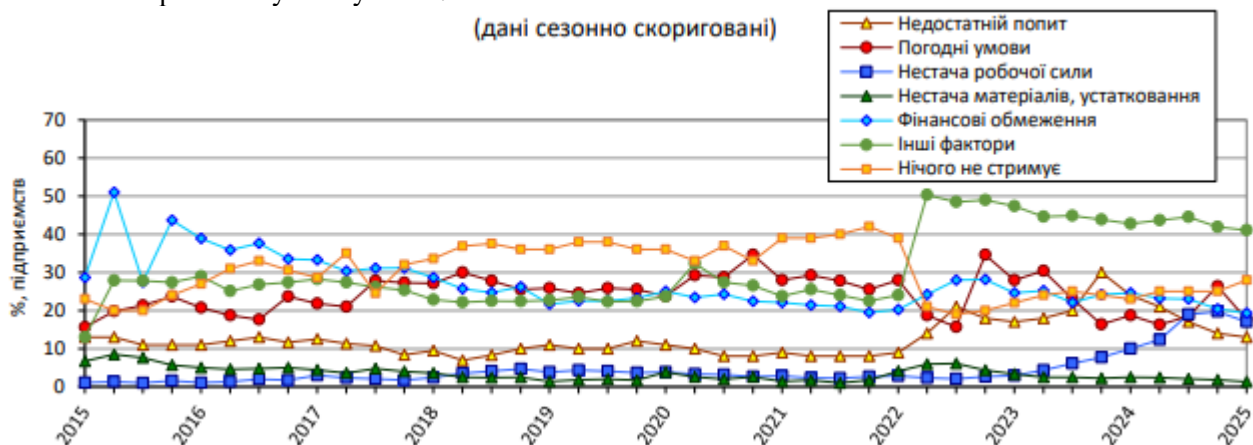

Рис. 1. Фактори, що стримують сільськогосподарську діяльність (за станом на кінець I кварталу 2025 року)

Джерело: [4]

Отримані оцінки щодо впливу війни на фінансовий стан аграрних підприємств свідчать, що в сектор практично самотужки, з незначною державною підтримкою у вигляді пільгових програм кредитування та виділення грантів, справляється з проблемами фінансування, здійснюючи відтворення на стабільному рівні, достатньому для гарантування продовольчої безпеки і зростання експорту.

За даними Мінекономіки про реформу розвитку підприємництва [5], вона передбачає «реалізацію заходів підтримки малого та середнього бізнесу, спрямованих на: забезпечення доступу до фінансів, забезпечення доступу до ринків, створення інфраструктури розвитку малого та середнього бізнесу; зменшення регуляторного тиску; розвиток саморегулювання господарської діяльності» тощо. Так, у частині доступу до фінансів Урядом запроваджено проект «єРобота» (програми грантового фінансування) на: мікрогранти для бізнесу, на створення або розвиток садівництва, ягідництва та виноградарства, тепличного господарства, переробних підприємств.

Отже, виклики війни дають змогу оцінити перспективи покращення фінансового стану аграрних підприємств у світлі реформи розвитку підприємництва, перезавантажити економічну доктрину розвитку, розширюючи і наповнюючи її новим змістом відповідно до вимог часу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Радченко О. Д., Мацибора Т. В., Малік Л. М. Фінансові та організаційні складові підприємницької діяльності в умовах воєнного стану. *Економіка та управління підприємствами в умовах глобалізації: тенденції та перспективи розвитку* : колективна монографія. Полтава: ПП “Астроя”, 2024. С.26-32. <https://www.economics.in.ua/2024/06/19-2024.html>.
2. Агросектор України через війну втратив \$11,2 млрд. URL: <https://agropolit.com/news/29637-agrosector-ukrayini-cherez-vyynu-vtrativ-112-mlrd>.
3. Фінанси підприємств України під час війни та завдання їх повоєнного відновлення : наукова доповідь / [В. В. Зимовець, В. І. Гаркавенко, Г. В. Єршова, П. О. Керімов] ; за ред. В. В. Зимовця ; НАН України, ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України". Київ, 2023. 53 с.
4. Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>.
5. Інформація про реформу розвитку підприємництва. URL: <https://me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=31f9c075-3504-4113-b42d-48c2de248b76&title=InformatsiiaProReformuRozvitokPidprimnitstva>.

Радченко Оксана Дмитрівна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу фінансово-кредитної та податкової політики

Мацибора Тетяна Вікторівна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу інвестиційного та матеріально-технічного забезпечення

Малік Лариса Миколаївна, кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник відділу підприємництва, кооперації та агропромислової інтеграції
Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», м. Київ

Oksana D. Radchenko, Candidate of Economic Sciences, Senior Researcher, Leading Researcher of the Department of Financial, Credit and Tax Policy

Tetiana V. Matsybora, Candidate of Economic Sciences, Senior Researcher, Leading Researcher of the Department investment and logistical support

Larisa M. Malik, Candidate of Economic Sciences, Senior Researcher, Leading Researcher of the Department of entrepreneurship, cooperation and agro-industrial integration
National Scientific Centre “Institute of Agrarian Economics” of Kyiv
e-mail: oxanarad@ukr.net